

Jam Guiscardus obierat, sed quidem *Rogerium* Siciliae ipsius comitem ac principem, certum mihi videtur : ac potissimum cum aperte idem Gaufridus prodat in Præfatione, se posteris tradere velle triumphos *famossissimi principis Rogerii* (ita enim ipse mandarat) et *qualiter primo Calabriam, deinde vero Siciliam armata manu subjugaverit* : quæ uni Rogerio conveniunt fratri videlicet Roberti Guiscardi.

Gaufredo nostro Italia minime patria fuit. Is certe, quod fortasse quædam aut præterminiserit, aut minus ordinate secundum tempora descripserit, se excusat, utpote a *Transmontanis partibus venientem, noviter Apulum factum, vel certe Siculum*. Si Gerardum Johannem Vossium audire velimus lib. II, cap. 47, De historic. Latin., *Gaufredus Hispanus* fuit. At ille duplici errore lapsus est, tum quod lib. III, cap. 6, eundem ipsum Gaufridum nobis exhibet veluti diversum ab eo quem supra commemoraverat, illius librum a Hieronymo Surita, istius vero a Dominico Portonario editum commemorans. Cum tamen idem scriptor fuerit, idemque opus, quod Surita Cæsaraugustæ Dominici Portonarii typis anno 1578 primum edidit. Deinde quod Gaufridum *Hispanum* Vossius existimavit, id ea ratione factum puto, quia illius historiam in Hispania editam ex aliorum relatione, hoc est ex Possevino, audivit, a quo hic scriptor Hispaniæ ascribitur. Recte hæc perpendere Vossius non potuit, neque enim ejus librum tunc sub manibus habebat, uti habuit postea, cum librum tertium De historic. Latin. conscripsit. At in Hispania, atque inter ipsos *scriptores Hispaniæ illustratæ*, editi fuere non semel historici sub alio cælo nati, et quibus nunquam Hispanicam terram videre licuit. Itaque propius ad verum accedit sententia clarissimi Pagii in Critica Baron. ad annum 1099, censentis Gaufridum *in Normannia Galliæ provincia natum*. Ille certe Norrannos ubique *nostros* appellat ; et facile intelligimus non aliunde eum in Siciliam, aut sponte, aut invitatum accessisse nisi e Normannia quandoquidem Normannus princeps, tot debellatis provinciis, regnum sibi in Sicilia constituerat, et ad eam suæ gentis fortunam confluere jam a multis annis et alii Normanni consueverant. Ac propterea ab Orderico Vitali, celebri scriptore, et monacho Uticensis in Normannia monasterii, puto factam Gaufridi nostri honorificam mentionem. Agens enim ille lib. III, pag. 483, de ducibus et comitibus Apuliæ, hæc habet : *De quorum probis actibus et strenuis eventibus Goisfredus monachus cognomento Malaterra, hortatu Rogerii comitis Siciliae, elegantem libellum nuper edidit*.

Quod reliquum est, edita primum fuit, ut diximus, Gaufridi Historia a Hieronymo Surita, et dicata doctissimo viro Antonio Augustino archiepiscopo Tarraconensi. Tum Francofurti recusa est anno 1606 tomo III Hispaniæ illustratæ, curante Joanne Pistorio viro clarissimo. Anno demum 1723, iterum in lucem prodit aucta variantibus lectionibus a clar. viro Johanne Baptista Carusio in sua Collectione scriptorum Sicularum, ope veterum mss. quos ille in sua præfatione recenset. Ego potiori jure ipsam Collectioni huic nostræ inseram, cum ejus auctor de Italicis præcipue rebus agat ; et ne quid ex veteribus editionibus lectori erudito desiderandum supersit, aliorum ante me vel præfationes, vel epistolas imprimendas curabo.

JOANNIS BAPTISTÆ CARUSII

BREVIS NOTITIA

DE MALATERRA ET EJUS HISTORIA.

Gaufredi Malaterræ Historiam laudavit Ordericus Vitalis Anglus, ejus contemporaneus, in Historia Ecclesiastica (1), ubi agit de Normannis in Italia dominantibus, et præcipue de Roberto Wiscardo ejusque fratribus, dicens : « De quorum probis actibus et strenuis eventibus Goisfredus monachus, cognomento Mala-Terra, hortatu Rogerii comitis Siciliae elegantem libellum nuper edidit. » Cardinalis quoque Baronius multoties commendavit auctoritatem Historiæ Gaufridi Malaterræ, confirmans ex ea suas narrationes, dum ait : « Gaufridus monachus, qui tunc ista, quæ inspiciebat, et scribebat. » Et aliquando post ait (2) : « Nominatus est iste Gaufridus, professione monachus Benedictinus,

cujus opus antiquitate ipsa plane venerandum delituit pene sepultum inter vetera monumenta regum Aragonum ad nostram usque ætatem. » Vossius nullo fultus indicio Gaufridum fuisse Hispanum putavit (3), sed potius videtur Nortmannus. Historia quidem hæc, arte typographica nondum inventa, latuit per aliquot secula ; ejus tamen exstant plura exemplaria manuscripta apud viros eruditos, et rerum Siciliae curiosos (ut videre est apud Pirrum) (4) de quibus adhuc nonnulla perdurant. Inter antiquissimos caractere, et notis litterarum contrariis vidi illud quod exstat in bibliotheca marchionis Jarratanæ. Vidi etiam antiquum, quod asservatur penes D. Octavium Montaperto princi-

(1) Lib. III pag. 483, in Histor. Nortm.

(2) Tom. XI, anno 1097. pag. 667, edit. Romanæ, et pag. 682.]

(3) De Hist. latin., pag. 390.

(4) Notit. I Eccl. Panor. post exactos Sarac. n. 4, pag. 90.

pem Raffadalis ad eum perventum a D. Fabio Montaperto ejus gentile abbate Sancti Michaelis civitatis Troinæ; et est vel illud ipsum, vel saltem exemplatum ab eo, quod scripsit Pirrus (5) fuisse repertum a præfato abbate in eodem monasterio, et postea anno 1555 de mandato proregis translatum ad regiam cancellariam. Aliud autem exemplar habuit præ manibus Hieronymus Surita, quod typis Dominiæ a Portonariis publici juris fecit Cæsaraugustæ anno 1578; etenim carmina quæ in hoc leguntur

(5) Lib. II De Eccles. Troin., pag. 454.

(6) In calce libri Marcus idem lectores monuerat se ms. alterum codicem post inchoatam editionem in collegio Panormitano reperisse, unde varias

A non habentur in duobus codicibus supra laudatis. Suritæ editionem iterum excudit Joannes Pistorius præpositus Ecclesie Uratislaviensis tomo tertio Hispaniæ illustratæ, Francofurti anno 1606. Hanc nos editionem Suritæ tertio renovandam typis duximus; adjectis tantum in margine, ex codice Jarratano nonnullis variantibus lectionibus, quibus corrigi possunt menda quæ Portonarius asterisco notavit (

lectiones alias notavit. Nos eas omnes locis congruentibus aptavimus, et codicem illum initialibus litteris C. P. de more designavimus. MURAT.

ANTONIO AUGUSTINO

ARCHIEPISCOPO TARRACONENSI OPTIMO ANTISTITI.

Quantum prisæ vetustati ad magnas res conficiendas justissimus de causis in omni artium doctrinarumque studio semper detuleris, optime antistes, summo hujus sæculi beneficio, perpetuæ tuæ lucubrationes, sine ulla intermissione testantur. Hanc te unam venerari et colere, supraque oblectationem omnem, et humanarum curarum requiem suspicere novimus: quam semper admirari, et in omnium prospectum, cum maximas legationes reipublice causa obieris, producere merito jure concupivisti: cum ejus affluentibus opibus, atque ornamentis locupletatus, ad ea, quæ in tantis horum temporum calamitatibus, quibus tot terrores periculaque jam adesse atque imminere videntur, universæ Christianæ reipublice maxime conducunt, summe profeceris: et adversus impiam hæreticorum contumaciam, qui Ecclesiam sanctam catholicam, quam divina Providentia affictam semper excipit, corrumpere nunquam sinit, perfidia violare, et reliquas piorum gentes sacrilego scelere contaminare nituntur, in eo officio, quod præcipuum tuum fuit, enixe ad Dei gloriam provideris atque consulueris. Illud certe majorum vigiliarum munus, quod ad summam virorum doctrina præstantium existimationem dimanavit, a te gravissimi et litteratissimi viri requirunt atque efflagitant: quo innumera bilia sanctorum Patrum et summorum pontificum scita atque decreta, et sacras synodos oblitteratas in tot volumina retulisti, ut singulari tua assiduitate et vigilantia, cum te totum ad sacram constitutionum seriem, et veritatem illustrandam traduxeris, quam maximus canonicis sanctionibus atque decretis cumulus accesserit. In eo præterea te vehementer omnes admirantur: quod in gravissima et perpetua sacrarum sanctionum commentatione doctrinarum omnium studia promovere, et assidua ac vehementi occupatione omnem conatum in contemplatione rerum et liberalium disciplinarum scientia collocare, et non ludis et feriis, quod studiosissimi viri solent, aut, quod aiunt, succisivis horis, sed omne id tempus, quo vitam vivimus, et maxime expeti et sustentari consuevit, et communi spiritu fruimur, remissioris literaturæ studiis, tanquam allevamento quodam et laxamento tribuere nunquam intermittis. Hinc ille divitiarum atque ornamenta ingenii: quorum fructus adeo uberes et secundos es consecutus, ut cum ad hæc nostra studia, tanquam in leviores ludum et popularum lætitiarum ad animi remissionem descenderis, majores omnia doctrinæ thesauros explices, ac propalam collocas, quam cæteri, qui omne otium ac tempus in communiu litterarum aut politioris humanitatis meditationibus contriverunt. Sed quoniam neque institui aut judicii mei erat tuas laudes, quæ gravissimorum virorum ingenii omnium mortalium fama celebrantur, perstringere, tamen hanc me occasionem, te

B gravissimo vetustatis vinde, custode, atque antistite non disteabor arripuisse: ut vetatissimi hi rerum scriptores, qui principum Normannorum in Italiam adventum, et res ab eis in Campania, Apulia, Calabria et Bruttii, et in insula Sicilia gestas ante quadringentos annos posteris tradiderunt, in tui primum nominis præsidio in lucem exeant. Neque inculta eorum et derelicta oratio, et inops series rerum, et inconditi Gausfredi monachi versus, quamvis hæc et ac rudes, aut præposteræ, perversique numeri de sententia demoverunt, quin res ipsæ a nemine auctorum, quod ego sciam, ad hanc diem traditæ in publicum proferrentur. Tantum enim me in ea editione a reprehensione ineptiæ abesse arbitrabar, ut propius nihil sit factum quam ut his Normannicarum rerum scriptoribus Bartholomæi Neocastrensis Siculi vetusti scriptoris poeticum opus, cui Messanæ nomen indidit, et xv libris hexametris versibus composuit, adnecterem: tametsi non alioqu sagacis aut bonæ mentis instinctu, aut artificiosa constructione, sed enormi et pingui contextu de rebus a Petro Aragoniæ rege in Sicilia, adversus Carolum ejus nominis primum Siciliæ regem opus id fuerit constitutum: adeo mihi prorsus persuasum est, verborum jacturam tolerabilem esse: cognitionis vero rerum, causarum, et eventorum inestimabilem. Perspicuum enim hoc est, et in vulgari prudentia situm, principem et primarium esse illam sapientiam, qua majore voluptate afficimur ex rerum ipsarum scientia, vel vilissima compositione traditarum, quas in animis insitas et quasi consignatas notiones inhæreere oportet, quam ex supervacanea et diffidenti oratione: cum præsertim eam maxime ex rerum ipsarum traditione efflorescere et redundare conveniat. Quamobrem cum tibi in universa rerum sacrarum functione, et pontificalis auctoritatis, et reliquæ jurisdictionis absolvendæ provincia, atque in tanto officio tantoque munere incredibile cura nunquam defuerit, quin doctrinarum studiosis undique prosis, magna spe ducor, cum tua summa gravitas cum singulari comitate conjuncta sit, et qua es lenitate munitum minimum hoc munusculum, acsi iniquitate cujusdam nota esset, te non aspernaturum, aut refutaturum: si cujusvis vel tenuissimæ utilitatis et enolumentum fructum præbere, et vetustarum rerum memoriam, quas diligentissimi antiquitatis investigatores omni inquisitione veri indagare nituntur, possit patefacere. Ut eos tamen scriptores indicibus rerum ab Aragoniæ regibus gestarum adjungerem, ea me ratio, et consilium impulit quod, ut omnium Aragoniæ reges ab hinc trecentis annis in Normannicam stirpem gemina cognatione se inseruisse, ditones omnes, quæ a Normannis et mox Suevis principibus tot victoriis quasitæ et parte fuerant, Aragonis postea regibus, et hæreditario, et